

Наукове періодичне видання

**КИЇВСЬКИЙ
НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИЙ
ВІСНИК**

Науковий журнал

15(15) 2018

Київ
2018

ISSN 2307-8060

Наукове періодичне видання
Київський науково-педагогічний вісник

Науковий журнал

#15(15)2018

Редактор, коректор - Багреєв І. С.

Верстка-дизайн - Кузнецова Н. С.

Відповідальність за підбір, точність наведених на сторінках журналу фактів, цитат, статистичних даних, дат, прізвищ, географічних назв та інших відомостей, а також за розголошення даних, які не підлягають відкритій публікації, несуть автори опублікованих матеріалів. Редакція не завжди поділяє позицію авторів публікацій. Матеріали публікуються в авторській редакції. Передрукування матеріалів, опублікованих в журналі, дозволено тільки зі згоди автора та видавця. Будь-яке використання - з обов'язковим посиланням на журнал.

Свідоцтво про державну реєстрацію: КВ № 19870-9670Р від 19.04.2013 р.

Засновник журналу: «Київська наукова організація педагогіки та психології»

Видавник: «Київська наукова організація педагогіки та психології»

04108, м. Київ, а/с 58

www.knopp.org.ua

E-mail: office@knopp.org.ua

Телефон: +38 066 699 58 42

© «Київська наукова організація педагогіки та психології», 2018

© Автори наукових статей, 2018

© Оформлення Ястреба О. Л., 2018

ЗМІСТ

Гришко Т. Г. РОЛЬ УКРАЇНСЬКОЇ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ ШКОЛИ В РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ТА СВІТОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	4
Деда В. М. ФОРМУВАННЯ АСТРОНОМІЧНИХ УЯВЛЕНЬ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ КОЛЕКТИВНОГО ПРОЕКТУВАННЯ.....	8
Довгалюк Г. А. ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ ПТНЗ НА УРОКАХ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ.....	12
Довгаль І. А. РОЗВИТОК МОВЛЕННЄВИХ ВМІНЬ СТУДЕНТІВ НА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ.....	18
Ковалінська Ю. А. МУЗИКА ЯК ЗАСІБ НАЛАГОДЖЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ З ДІТЬМИ З РАС.....	23
Майдановим Ю. В., Веретенко Т. Г. ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ.....	27
Мар'яненко Л. В. ВПЛИВ МІЖОСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ НА ВМІННЯ ВЧИТЕЛІВ ФОРМУВАТИ ПІЗНАВАЛЬНУ ДІЯЛЬНІСТЬ УЧНІВ.....	34
Пилип Н. Р. КОРЕКЦІЯ ШКІЛЬНИХ СТРАХІВ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ АРТ-ТЕРАПІЇ.....	42
Степура І. В. ДО ОГЛЯДУ ТЕОРІЙ ЩОДО ВИБОРУ ПАРТНЕРА В ШЛЮБИ.....	48
Тверезовська Н. Т., Гаріна С. М. ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ СТАНУ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ, ПОСТРАЖДАЛОГО ВІД ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ АВАРІЇ.....	55
Тоневицька Ю. В., Грабовенко Н. В. РОЛЬ БАТЬКІВ В УПРАВЛІННІ ПРОЦЕСОМ ВПЛИВУ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ НА СОЦІАЛЬНЕ СТАНОВЛЕННЯ ДИТИНИ.....	59
Харченко О. В. ТРИВОГА ТА ТРИВОЖНІСТЬ ЯК ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ.....	64
Циганова В. В. ДОСЛІДЖЕННЯ СФОРМОВАНOSTІ ОСОБЛИВОСТЕЙ САМОРЕГУЛЯЦІЇ У ВОДІЇВ, ЯКІ ЗАЙМАЮТЬСЯ ЕКСТРИМАЛЬНИМ ВОДИННЯМ.....	75
Чернюк Ю. В. СТРАХИ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ТА ЇХ КОРЕКЦІЯ.....	79
Юрменко Н. Н. КОМУНІКАТИВНО-ДЕЯТЕЛЬНОСТНЬШ ПОДХОД К ОБУЧЕННЮ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКІВ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА.....	83

Мар'яненко Л. В.

*кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник лабораторії психології навчання
Інституту психології імені Г. С. Костюка
Національної академії педагогічних наук України*

ВПЛИВ МІЖОСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ НА ВМІННЯ ВЧИТЕЛІВ ФОРМУВАТИ ПІЗНАВАЛЬНУ ДІЯЛЬНІСТЬ УЧНІВ

Анотація: У статті обґрунтовуються вплив особистісних рис вчителя, що характеризують його взаємодію з учнями на процес формування пізнавальної діяльності учнів.

Аннотация: В статье обосновывается влияние личностных качеств учителя, которые характеризуют его взаимодействие с учениками, на формирование познавательной деятельности учеников.

Summary: The article substantiates the influence of the personal qualities of the teacher, which characterizes his interaction with the students, on the formation of the cognitive activity of the students.

Актуальність. Наскрізним завданням для вчителя є розвиток в нього і саморозвиток ним самим формувальних умінь, спрямованих на виховання особистості учнів, формування пізнавальної діяльності учнів, досягнення високого рівня сформованості їх пізнавальних здібностей. Важливими формувальними вміннями вчителя є його вміння формувати пізнавальну діяльність учнів.

Підсумовуючи аналіз робіт з проблеми педагогічних здібностей вчителя, можемо стверджувати, що мають бути більш ретельно досліджені не тільки навчальні вміння, вихователські вміння вчителя, але і формувальні його вміння. На цей момент психологія не приділяє достатньо уваги розробці саме цієї проблеми. Формувальні вміння вчителя мають бути націлені саме на задачі формування певних психологічних феноменів процесу навчання, також і таких, як налагодження психологічного контакту з класом, досягнення міжособистісної взаємодії вчителя з учнями тощо.

Завданням нашого дослідження є дослідити на теоретичному та емпірич-

ному рівнях вплив позитивних чи негативних особистісних якостей вчителя (стилів педагогічної діяльності та педагогічного спілкування) на його формувальні вміння, зокрема - на вміння формувати пізнавальну діяльність учнів.

Стан вивчення проблеми. Дослідники розмежовують психологічну структуру особистості вчителя і психологічну структуру педагогічної діяльності. Сучасним дослідником Галажинським Е.В. були одержані дані про залежність самореалізації в педагогічній діяльності не тільки від здібностей, але і від, знову ж таки, певних особистісних рис [2].

В психологічну структуру особистості вчителя включається ціла низка якостей, а саме: загально-громадянські, морально-педагогічні, соціально-перцептивні, індивідуально-психологічні особливості, практичні уміння і навички. Отже, формувальні вміння вчителів скоріше визначаються як особистісні вміння вчителя. Визначають також і індивідуально-психологічні особливості вчителя, до яких належать: пізнавальні інтереси, любов до дітей і потреба

працювати з ними; цілісність і твердість характеру, тактовність, витримка і вміння володіти собою; самостійність у розв'язанні життєво важливих завдань і дієвість, педагогічні здібності (адекватність сприйняття дитини, уважність до неї, прогнозування формування особистості школяра, визначення умов і вибір засобів всебічного розвитку особистості учня) [12, с. 21].

У структурі педагогічної діяльності вчителя (ученневої і виховної) виокремлюють основні і загально-трудова педагогічні функції. До основних педагогічних функцій відносять: інформаційну, мобілізаційну, розвивальну, орієнтувальну. До загально-трудова функцій відносять: конструктивну, комунікативну, організаційну, дослідницьку [10, с. 47-71; 12, с. 3-29].

На думку Кузьміної Н.В., в педагогічних здібностях обов'язково мають бути виділені: рефлексивний рівень, що зумовлює інтенсивність формування чуттєвого досвіду педагога, і проєктивний рівень, як передбачення способу його впливу на учня [4, с. 101-106; 5, с. 14-17].

В основі педагогічного впливу є розуміння вчителем особистості учня. Ефективність цього впливу суттєво залежить від розвитку здібностей учителя розуміти особистість учня, від позитивного ставлення вчителя до учня, від його емпатії, а також від любові до дитини. На глибоке переконання В.О. Сухомлинського, педагог без любові до дитини - все одно, що співак без голосу, художник без відчуття кольору, музикант - без слуху. Любов до дітей - це натхнення для вихователя, це наче цілюще джерело, з якого він постійно черпає свої сили. Отже, стрижнем педагогічних здібностей, педагогічної діяльності, педагогічного потенціалу і особистості вчителя є любов до дітей [3]. Емпатія є однією з суттєвих характеристик твор-

чих і ефективних вчителів. Необхідним компонентом емпатії, співпереживання є впізнання емоційних станів іншої людини. Однією з основ розвитку емпатії є соціальна зрілість і відсутність труднощів у спілкуванні. Духовно-моральна складова відіграє визначальну роль у впливі, емпатії, взаємодії.

У плані досягнення міжособистісної взаємодії, вчителі з педагогічними здібностями чутливі до міжособистісних стосунків. Амінов М.О. з'ясував, що педагогічні здібності - чутливість і мобільність ЦНС, спрямованість на групу (міжособистісну взаємодію), більш виражена соціальна установка. Спрямованість на сумісну колективну діяльність з іншими, довіра до дітей, надання їм можливості проявити себе, а також більш виражена соціальна спрямованість інтелекту.

Відсутність педагогічного потенціалу визначається: низькою педагогічною спрямованістю і відсутністю педагогічних здібностей. Відсутність педагогічних здібностей визначається: нечутливістю і не лабільністю ЦНС, більш вираженою спрямованістю на себе, більш вираженою установкою на авторитарний стиль поведінки.

На противагу матеріалістичному розгляду природи педагогічних здібностей, гуманістичні психологи розглядали цей феномен дещо в іншому аспекті - духовно-психологічному, дійсно - гуманному, людяному. К. Роджерс вважав, що центральне місце у сфері учіння має бути відведене поняттю «свобода учіння». Особливості особистості і поведінки вчителя він розглядав з точки зору того, наскільки вони забезпечують учню цю свободу. Думка про справжнє учіння можлива лише в тому випадку, якщо це учіння захвачує всю особистість учня цілком, - є наріжним каменем цього підходу і основою для численних

пропозицій з перебудови системи освіти. Роджерс К. зважував на те, що дослідження засвідчують: ефективні вчителі, порівняно з неефективними відрізняються високою самооцінкою, позитивним ставленням до себе. Вони вільні від тривожності і самокритики, здатні позитивно впливати на Я-концепцію і успішність учнів. Вчителі, які внутрішньо приймають себе, з більшою легкістю приймають і учнів. Вчителі, що схильні до неприйняття себе, частіше не приймають і учнів. Тому ступінь самоприйняття вчителя є одним із важливих факторів, що визначають характер позитивного-негативного впливу на Я-концепцію школярів, які перебувають у постійному контакті із цим вчителем. Вчителі, які наділені позитивним самоприйняттям, упевненістю у собі, у своїх педагогічних здібностях, вступають у спілкування з іншими з більшою легкістю, тому вони більш ефективно розв'язують педагогічні і навчальні задачі, що постають перед ними на уроці. Інакше кажучи, вирішальну роль в процесі навчання відіграє міжособистісна взаємодія вчителя з класом і кожним учнем окремо, вміння вчителя приймати учнів і себе разом з учнями. А налагодження такої міжособистісної взаємодії, в свою чергу, багато в чому залежить від особистісних якостей вчителя [5].

Гуманістична психологія розглядає взаємодію саме в позитивному ключі: взаємодія має сприяти розвитку взаємодіючих осіб, будь то пацієнт і психотерапевт, або вчитель і учень. Якщо в результаті взаємодії відбувається негативний взаємовплив вчителя і учня, то ми маємо негативну взаємодію, і вона також є міжособистісною. Про це багато писали психологи, представники гуманістичної психології (феноменальної, позитивної, постнекласичної). Необхідно вивчати

причини, умови, за яких виникає негативна міжособистісна взаємодія і говорити про заперечення цього різновиду спілкування у школі, навіть традиційного напрямку навчання.

В плані того, як досягати позитивної взаємодії між людьми, Максименко С.Д. пише: «Генетично-моделюючий аналіз дозволяє нам виокремлювати основну змістовну одиницю особистості, як відкритої системи, що саморозвивається, створюючи саму себе. Виявляється, що реальною силою, яка створює особистість, є любов. «Віддавання» означає водночас і «отримання». «Цілком логічно уявити, що для дитини з базальною недовірою до світу буттєва любов буде закрита, або ж знадобляться нелюдські зусилля тієї людини, і людини, що її полюбить, щоб вона відбулася, здійснилася в цілісності. Чому ж тоді люди так мало люблять, і чому так багато жорстокості і деструктивності у світі? Коріння - в несвободі особистості в сучасному світі. Людина тікає від відповідальності. Необхідними атрибутами любові є саморозвиток і самореалізація. Вони для людини є водночас і дуже чудові, але і дуже важкі. Максименко С.Д. пише: «Акція особистісного розвитку виявляється доволі непопулярним заходом, малоприємним шляхом ухилення від магістральних шляхів конформізму» [6, с. 67-83; с. 79]. Особистість, що самореалізується, відмовляється від конформізму, існує на гірській висоті, їй там і гарно, і небезпечно. Тому, зазначає К.Г. Юнг, переважна кількість людей обирає не власний шлях, а конвенції, і внаслідок цього, кожна з них розвиває не саму себе, а дещо колективне за рахунок власної цілісності [14, с. 73].

Саме тому так важко вчителю працювати в системі гуманістичних підходів, які у вітчизняній педагогічній психології

розвиваються в рамках розвивального і проблемного навчання. Саме тому видатні педагоги (Ушинський К.Д., Макаренко А.С., Сухомлинський О.В.) були людьми талановитими, неперевершеними, а головне - люблячими і люблячими передовсім дітей, яких вони вчили і виховували.

У своєму емпіричному дослідженні ми вивчали такі формувальні вміння вчителя, як вміння формувати структурні компоненти пізнавальної діяльності школярів. Нас цікавило, які саме якості вчителів сприяють розвитку і становленню їх формувальних вмінь.

Найвагоміші компоненти пізнавальної діяльності учнів: мотиваційний, операційний, особистісно-результативний. Спираючись на запропоновану структуру пізнавальної діяльності учнів, ми визначили три групи формувальних вмінь вчителя: перша група вмінь спрямована на формування розумових здібностей учнів (операційний компонент пізнавальної діяльності): друга група формувальних вмінь вчителя - формування пізнавальної мотивації учнів (мотиваційний компонент пізнавальної діяльності); третя група формувальних вмінь - формування розвивально-стимулюючих вмінь учнів (особистісно-результативний компонент) (самодетермінація, морально-оцінні якості, вольові риси). Формувати в учнів результативно-особистісний компонент вчитель не спроможний без сформованості в нього самодетермінації.

Виклад результатів емпіричного дослідження.

Експериментальний майданчик

Дослідження проводилося протягом 2007-2008 рр. в ліцеї № 100 «Поділ» м. Києва сумісно з психологічною службою ліцею, за участю психолога ліцею З. І. Хоменко. В обстеженні приймало участь 28 учителів ліцею [7, с. 352-372].

В експериментальний майданчик дослідження увійшли такі методики:

1) методика діагностики міжособистісних стосунків «Інтерперсональний діагноз Т. Лірі», що мала на меті також вивчення стану міжособистісної взаємодії вчителя з учнями;

2) методика діагностики типу акцентуації за класифікацією К. Леонгарда - «Опитувальник особистісний Шмішека»;

3) методика діагностики емоційного вигорання В. Бойка;

4) методика «Визначення стилю керівництва класним колективом» А. Л. Журавльова - В. П. Захарова;

5) методика З. І. Хоменко «Самопочуття учнів на уроці вчителя»;

6) методика «Самооцінка і рівень домагань особистості» Дембо - Рубінштейн (адаптація А. М. Прихожан);

7) авторська методика визначення учнями анонімного рейтингу вчителів «Вміння вчителя формувати пізнавальну діяльність учнів».

Результати емпіричного дослідження.

Психологічний аналіз позитивних кореляційних зв'язків.

У вмінні вчителя формувати пізнавальну діяльність першочергове значення відіграє вміння формувати мотивацію учнів до учіння (+0,942**). На другому місці за позитивним впливом на вміння формувати пізнавальну діяльність за кореляційним аналізом виявилось вміння підвищувати позитивне емоційне самопочуття учнів на уроці (методика Хоменко З.І.) (+0,816 **). На третьому місці за позитивним впливом на вміння вчителя формувати пізнавальну діяльність учнів - сформованість в учителя демократичного стилю спілкування-керівництва (+0,797 **) (методика А.Л. Журавльова - В.П. Захарова). На четвертому місці - вміння вчителя формувати особистісний

компонент, виховувати моральні і волевольві риси учнів, що сприяють розвитку пізнавальних їх здібностей. (+0,774 **) (методика анонімного рейтингу вчителів учнями Мар'яненко Л.В.).

Крім того, на вміння вчителя формувати пізнавальну діяльність учнів за кореляційним аналізом позитивно впливають: вміння формувати операційний компонент учнів (мислительні операції та розумові вміння) (+0,575 **), рівень значущості 0,001 (методика анонімного рейтингу вчителів учнями. Мар'яненко Л.В.).

Також, на вміння вчителя формувати пізнавальну діяльність учнів позитивно впливає збудження як акцентуація темпераменту (+0,351), рівень значущості (0,075) (Особистісний опитувальник Шмішека), а також - наявність у вчителя стилю спілкування, самобутність його педагогічної діяльності (+0,342), рівень значущості (0,075) (методика А.Л. Журавльова - В.П. Захарова). Також позитивно впливає самооцінка вчителя, такі її види, як самооцінка власних творчих здібностей (+0,337), рівень значущості (0,97), і самооцінка здоров'я (+0,329), рівень значущості (0,67) (методика «Самооцінка і рівень домагань особистості» С.Я. Дембо - Рубінштейн).

Підсумок.

Отже, на вміння вчителя формувати пізнавальну діяльність впливають: вміння стимулювати і формувати пізнавальну мотивацію, вміння підвищувати позитивне емоційне самопочуття учнів на уроці, сформованість в учителя демократичного стилю спілкування-керівництва, вміння вчителя формувати особистісний компонент, виховувати моральні і волевольві риси учнів, що сприяють розвитку пізнавальних здібностей учнів; вміння вчителя формувати операційний компонент учнів (мислительні операції та розумові вміння), збудження як акценту-

ація темпераменту, наявність у вчителя стилю спілкування, самобутність його педагогічної діяльності; Також позитивно впливає самооцінка вчителя, такі її види, як самооцінка власних творчих здібностей і самооцінка здоров'я.

Психологічний аналіз негативних кореляційних зв'язків.

За кореляційним аналізом на вміння вчителя формувати пізнавальну діяльність учнів негативно впливає ліберальний стиль спілкування керівництва (-0,642**) (методика «Визначення стилю керівництва трудовим колективом» А.Л. Журавльова - В.П. Захарова); відповідально-великодушний тип взаємодії вчителя з учнями (-0,449*), рівень значущості (0,016) (методика діагностики міжособистісних стосунків «Інтерперсональний діагноз Т. Лірі»); Негативний полюс цього типу взаємодії характеризується надмірною відповідальністю, невмінням давати учням можливість проявити себе в домінуванні, нав'язлива допомога в усьому. Гіпернегативний полюс цього типу взаємодії характеризується гіпервідповідальністю вчителя, нерозбірливим нав'язуванням своєї допомоги, вчитель тим самим блокує розвиток самостійності і ініціативності учнів. за таких умов в учнів починає розвиватися егоїзм, маніпулювання іншими, лінощі, нечесність [9, с. 303].

Негативно на вміння формувати вчителем пізнавальної діяльності впливає прямолінійно-агресивний тип взаємодії вчителя з учнями (-0,417*), рівень значущості (0,027) (методика діагностики міжособистісних стосунків «Інтерперсональний діагноз Т.Лірі») [9, с. 294-310, с. 301].

Також негативно на вміння формувати вчителем пізнавальної діяльності в учнів впливає співпрацююче-конвенціональний тип взаємодії вчителя з учнями (0,395 *), рівень значущості (0,038)

(методика діагностики міжособистісних стосунків «Інтерперсональний діагноз Т.Лірі»). Позитивний полюс цього типу взаємодії: схильний до співробітництва, гнучкий і компромісний, комфортний, у стосунках з людьми використовує етикет, ініціативний у досягненнях цілей групи, прагне допомагати, відчувати себе у центрі уваги, комунікабельний, здатний до прояву теплих і дружніх стосунків. Але при негативному полюсі цього типу взаємодії проявляються конформістські і істероїдні устремління вчителя, які і блокують його вміння формувати пізнавальну діяльність учнів [9, с. 294-310; с. 303].

Недовірливо-скептичний тип взаємодії вчителя з класом (за Лірі), негативно впливає на вміння вчителя формувати пізнавальну діяльність учнів. (-0,303), рівень значущості (0,109) (більше 0,1). Позитивний полюс взаємодії при недовірливо-скептичному типі характеризується: реалістичність у судженнях і вчинках, критичність до оточуючих, скептик, конформіст». Негативний полюс взаємодії недовірливо-скептичного типу характеризується: критицизм, розчарування, замкненість, недовіра. Має складності в інтерперсональних контактах через підозру, страх негативного ставлення до нього, проявляє вербальну агресію. Гіпернегативний полюс недовірливо-скептичного типу характеризується: відчуженням, підозрілістю, образливістю, схильністю до сумнівів в усьому. Тому цей тип взаємодії вчителя з учнями викликає негативні емоційні реакції, тому в міру його генералізації і розгортання у вчителя гальмується його вміння формувати пізнавальну діяльність учнів [9, с. 294-310; с. 303-304].

* - Значущий кореляційний зв'язок.

** - Дуже значущий кореляційний зв'язок.

Підсумок.

Отже, негативно на вміння вчителя формувати пізнавальну діяльність учнів впливає: ліберальний стиль спілкування і керівництва вчителем класу, відповідально-великодушний, прямолінійно-агресивний, співпрацююче-конвенціональний, недовірливо-скептичний типи взаємодії вчителя з класом (при їх негативних полюсах).

Висновки.

1. У зв'язку з тим, що індивідуальний стиль педагогічного спілкування вчителя з класом і кожним учнем окремо може бути і позитивним, і негативним (наприклад, демократичним або ліберальним чи авторитарним), провідного значення набувають категорії, що стосуються спрямованості особистості вчителя й, відповідно до неї, - усього кола особистісних педагогічних якостей, що позитивно поєднуються із самодетермінацією особистості вчителя, - це світогляд учителя, його віросповідання, образ і картина світу, позитивні морально-етичні якості, педагогічний такт і педагогічна майстерність вчителя, емпатійна чутливість вчителя до учнів, до умов педагогічної праці, педагогічна спрямованість, педагогічні переконання, адекватна самооцінка своїх професійно значущих якостей та ін.

2. Коли йдеться про розподіл стилів педагогічного спілкування на позитивні й негативні, то тут має місце різниця в розвитку педагогічної спрямованості і різна співвіднесеність позитивного й негативного морального потенціалу особистості вчителя.

3. Як засвідчують одержані нами експериментальні дані, вміння вчителя виховувати моральні якості учнів має більш високий ранговий позитивний вплив на його вміння формувати пізнавальну діяльність учнів (тобто на його

педагогічні здібності), ніж уміння вчителя формувати, власне, розумові здібності учнів.

4. За даними здійсненого нами кореляційного аналізу, позитивно на вміння вчителя формувати пізнавальну діяльність учнів впливають: уміння вчителя формувати пізнавальну мотивацію учнів, підвищувати позитивне емоційне самопочуття учнів на уроці, досягнення вчителем міжособистісної взаємодії з учнями внаслідок демократичного стилю педагогічного спілкування; уміння формувати розумові здібності учнів. Також позитивно впливають наявність власного стилю педагогічного спілкування вчителя, його висока самооцінка власних творчих здібностей і здоров'я.

5. За даними кореляційного аналізу, на вміння вчителя формувати пізнавальну діяльність учнів негативно впливають ліберальний стиль спілкування, відповідально-великодушний тип поведінки, а саме - нав'язлива допомога в усьому; прямолінійно-агресивний тип поведінки; співпрацююче-конвенціональний тип поведінки, а саме - конформізм, пристосувальна поведінка; недовірливо-скептичний тип поведінки вчителя,

а саме - схильність до критицизму, об'єктивність, підозрілість, зневага у дітях [9, с. 294-310].

У якості рекомендацій пропонуємо вчителям домагатися саморозвитку саме демократичного стилю спілкування-керівництва. «Демократичний стиль спілкування має ще назву колегіальний компонент керівництва - вимогливість і контроль поєднуються з ініціативним і творчим підходом до роботи і свідомим додержанням дисципліни. Цей стиль характеризується прагненням делегувати повноваження і розподіляти відповідальність. Визначається демократичність у прийнятті рішення» [13, с. 224]. Вчитель має якомога менше застосовувати ліберальний стиль спілкування-керівництва в педагогічній діяльності - особливо потуральний його компонент пасивного невтручання у процес навчання-виховання. Невибагливість щодо учнів, відсутність вимогливості і дисципліни, контролю, ліберальність, панібратство з учнями, схильність перекладати майже всю відповідальність у прийнятті рішень на учнів - усі ці якості ліберального стилю вчителя є неприпустимі і навіть небезпечні, і їх слід викоринювати у собі.

Література:

1. Берне Р. Развитие Я-концепции и воспитание / Роберт Берне. Перевод с англ. М., «Прогресс», 1986. 422 с.
2. Галажинский Э.В. Системная детерминация самореализации личности. Автореф. дис. ... доктора психол. наук / Эдуард Владимирович Галажинский. - Томск, 2008, - 42 с.
3. Кондратьева В.С. Межличностное понимание и его роль в общении (на материале общеобразовательной школы) Автореф. дисс. ... д-ра психол. наук, Л., 1977.
4. Кузьмина Н.В. Одарённость педагогов как фактор развития способностей учащихся. В кн.: «Проблемы способностей в советской психологии». М., 1984. С. 101-106.
5. Кузьмина Н.В. Способности, одарённость, талант учителя. Л.: Знание, 1985. - С. 14-17.
6. Максименко С.Д. Особистість починається з любові // Генеза здійснення особистості / Сергій Дмитрович Максименко : К.: Видавництво ТОВ «КММ», 2006, - 240 с. С. 67-83.
7. Мар'яненко Л.В. Експериментальне дослідження професійних здібностей вчителів // Наукові записки Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України / За ред. Академіка С.Д. Максименка. - К.: Ніка-Центр, 2009. - Вип. 37. - 522 с. - С. 352-372.
8. Мей Р. Становлення екзистенційної психології - Гуманістичні підходи в західній психології ХХ століття. - К.: Пульсари, 2006. 124 с., - С. 81.
9. Практическая психология в тестах, или Как научиться понимать себя и других. - М.: АСТ-ПРЕСС, 1998. - С. 294-310., с. 301.

10. Рыжов Н.А. Информационная функция - важнейшее звено в структуре педагогической деятельности учителя. В кн.: Психология труда и личности учителя. Вып. 1. Л.: ЛГПИ им. А.И.Герцена, 1976. С.47-71.

11. Фромм Э. Теория любви // Психология личности. - СПб : Питер, 1999. - 606 с., - С. 111.

12. Щербаков А.И. О методологии и методах изучения психологии труда и личности учителя. В кн: «Психология труда и личности учителя. Вып. 1. Л.: ЛГПИ им. А.И. Герцена, 1976. С. 3-29. - С. 21.

13. Энциклопедия психологических тестов. Профессиональное консультирование, профессиональный отбор, профессиональная ориентация, тесты для безработных. - М.: ООО «Издательство АСТ», 1997 - 320 с. - С. 224.

14. Юнг К.-Г. Человек и его символы. - М., 1997. - 367 с., - С. 73.